

พระราชนิมิตพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านการถ่ายภาพยนตร์

ศิริิน โจรจนสโรช*

ทรงสนพระราชหฤทัยการถ่ายภาพยนตร์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยภาพยนตร์ และโปรดทอดพระเนตรภาพยนตร์ แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าเมื่อทรงพระเยาว์นั้น ทอดพระเนตรภาพยนตร์บ่อยเท่าใด และเรื่องอะไร ในราชสำนักรัชกาลที่ 5 มีการฉายภาพยนตร์จากต่างประเทศแล้ว ก็น่าจะได้ทอดพระเนตรด้วยระหว่างที่ทรงศึกษาที่ประเทศอังกฤษพ.ศ. 2448-2457 เป็นช่วงที่ภาพยนตร์ได้รับความนิยมในต่างประเทศมาก น่าจะได้ทอดพระเนตรหลายเรื่อง แต่ก็ยังไม่มีหลักฐานว่าในช่วงรัชกาลที่ 6 ได้ทรงทอดพระเนตรภาพยนตร์อะไรหรือทรงริเริ่มการถ่ายภาพยนตร์อะไรบ้าง ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีหลักฐานคือใบรับเงินค่าเช่าฟิล์มภาพยนตร์สงคราม แต่อย่างไรก็ตามเมื่อทรงครองราชย์แล้วนับได้ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์แรกที่เป็นนักถ่ายภาพยนตร์สมัครเล่น

ในปีที่ทรงพระราชสมภพ พ.ศ. 2436 เป็นปีที่โทมัส เอดิสันผลิตเครื่องฉายภาพยนตร์แบบถ้ำมองหรือคิเนโตสโคปออกจำหน่าย ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการผลิตเครื่องฉายภาพยนตร์ในโลก

ในพ.ศ. 2463 เสด็จฯ ไปทรงศึกษาวิชาทหารที่โรงเรียนเสนาธิการฝรั่งเศส เมื่อเสด็จฯ กลับในพ.ศ. 2467 ทรงแวะสหรัฐอเมริกา ได้ทอดพระเนตรโรงถ่ายภาพยนตร์ของฮอลลีวูด และทรงคุ้นเคยกับผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ นักแสดง เช่น ดักลาส แฟร์แบงก์ส จูเนียร์ และแมรี ปิคฟอร์ด ภรรยาซึ่งเป็นหุ้นส่วนก่อตั้งบริษัทยูไนเต็ด อาร์ติส โรงถ่ายภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียง

ในการทรงถ่ายภาพยนตร์ ทรงได้รับคำแนะนำจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธินซึ่งโปรดการถ่ายภาพยนตร์เช่นกันและทรงเป็นผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงที่มีหน้าที่ผลิตภาพยนตร์ของรัฐบาล ในการถ่ายภาพยนตร์ ต้องมีการเตรียมฟิล์มดิบ อุปกรณ์ สถานที่ การล้างฟิล์ม พิมพ์ฟิล์ม ตัดต่อ เขียนอักษรคำบรรยายประกอบหนังเงียบซึ่งทรงพระราชนิพนธ์เอง บางทีก็จัดฉาก เครื่องแต่งกาย ซ้อมการแสดง ภาพยนตร์ส่วนพระองค์นี้ระยะแรกเรียกว่า ภาพยนตร์ทรงถ่าย ต่อมาเปลี่ยนเป็นภาพยนตร์อัมพร บางส่วนทรงถ่ายเอง บางส่วนโปรดเกล้าฯ ให้ผู้อื่นหรือกรมรถไฟหลวงถ่าย มีทั้งสารคดี ซึ่งให้ความรู้ต่างๆ เช่น พระราชพิธี ประเพณี และบันเทิงคดี

ภาพยนตร์สารคดี เช่น เรื่องนาลิวันรำเชนง ทรงถ่ายที่พระที่นั่งอัมพรสถาน มีการแต่งกายผู้รำเหมือนพิธีโล้ชิงช้า ภาพยนตร์การรำมอญ ทรงถ่ายเมื่อเสด็จฯ ปากก๊ต (ชาวศรีกรุง 11 ก.พ. 2473) บางเรื่องก็ทรงถ่ายไว้ทอดพระเนตรในกลุ่มผู้ใกล้ชิด เช่นเรื่อง ภัตกรเรือนต้น

ภาพยนตร์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไทยอีกเรื่องหนึ่งคือ พระราชพิธีเฉลิมพระนคร150 ปี ซึ่งจัดในเดือนเมษายน พ.ศ. 2475 เป็นบันทึกภาพและข้อมูลพิธีฉลอง เช่น การเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้า และขบวนเสด็จฯ ข้ามสะพาน การเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ 1 พิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชที่พระนครศรีอยุธยา มีพระสุรัสวดีพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวง ใจความบางตอนมีสาระเกี่ยวกับความสามัคคีดังนี้

"ถ้าราษฎรได้รับความเดือดร้อนไม่มีสุข พระเจ้าแผ่นดินก็จะสบายพระราชหฤทัยไม่ได้ เหมือนร่างกายไม่สบายแล้ว สมองก็ปั่นป่วนไม่มีความสุข เพราะฉะนั้น ถ้าบ้านเมืองเราดำเนินเรียบร้อยอยู่ทุกส่วนทุกแผนกต่างทำหน้าที่ของตนๆ เป็นอย่างดีที่สุด ไม่ก้าวก่าย ไม่หันหลังให้กัน แต่กลมเกลียวกันอยู่เสมอ จึงได้ผลรวบยอดอันนำประเทศสยามบรรลุจุดที่ประสงค์ คือความเจริญรุ่งเรือง เป็นกำลังผดุงอิสรภาพให้ถาวร สมด้วยพระพุทธานุญาตว่า อำนาจของหมู่เหล่าที่สามัคคีกัน ย่อมนำสุขมาให้" (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในการพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2475 ณ พลับพลาตรีมุข พระราชวังโบราณ พระนครศรีอยุธยา)

ภาพยนตร์บันเทิง มีการดำเนินเรื่อง ตามที่มีร่องรอยหลักฐานมีอย่างน้อยที่สุด 4 เรื่อง ได้แก่ พระเจ้ากรุงจีน ชิงนาง ภาพยนตร์แนวจักรๆ วงศ์ๆ ที่ไม่ทราบชื่อ และแหวนวิเศษ

เรื่องพระเจ้ากรุงจีนเป็นภาพยนตร์แนวตลกล้อเลียน เป็นเรื่องของชาวตะวันตกที่ไปเข้าเฝ้าฯ พระเจ้ากรุงจีน แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามธรรมเนียมจีน พระเจ้ากรุงจีนก็ริ้ว ส่งให้นำตัวไปประหารแต่เปลี่ยนพระทัยให้นำตัวมาเข้าเฝ้าฯ ใหม่ จึงกราบบังคมทูลเรื่องธรรมเนียมฝรั่งให้ทรงทราบ แต่เรื่องนี้ยังไม่ได้ทรงตัดต่อและประกอบคำบรรยาย

ภาพยนตร์เรื่อง แหวนวิเศษ

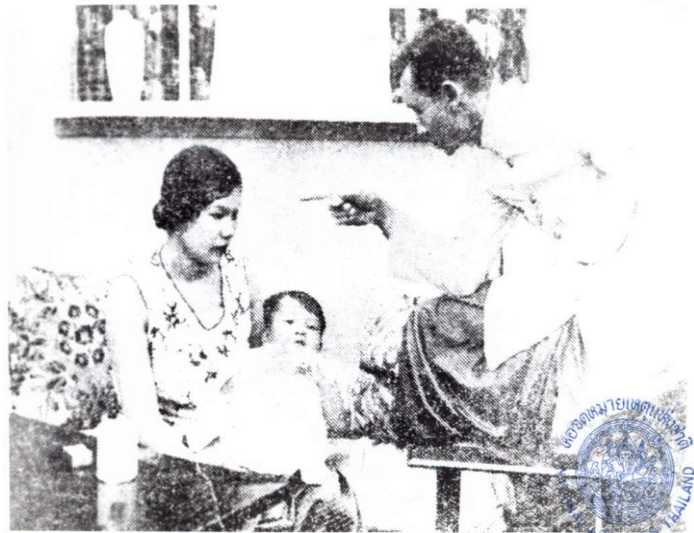
แหวนวิเศษ เป็นภาพยนตร์บันเทิงที่ฟิล์มภาพยนตร์ยังคงสภาพมาถึงปัจจุบันอย่างสมบูรณ์ที่สุด และเป็นภาพยนตร์บันเทิงที่ทรงทำสำเร็จสมบูรณ์ เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายคง ซึ่งมีภรรยาเป็นแม่หม้ายลูกติด นายคงไม่ชอบลูกเลี้ยงทั้ง 5 คน จึงพาลูกเลี้ยงไปปล่อยในป่า แต่ลูกเลี้ยงเดินพเนจรไปจนพบนางพรายน้ำ นางพรายน้ำมอบแหวนวิเศษ ซึ่งสามารถเนรมิตสิ่งปรารถนาได้ทุกอย่าง ลูกๆ เดินมาพบพ่อเลี้ยง จึงเล่าเรื่องนางพรายน้ำและแหวนวิเศษให้พ่อเลี้ยงฟัง ต่อมาพ่อเลี้ยงจึงแอบขโมยแหวน แต่ถูกลูกจับได้จึงถูกสาปเป็นสุนัข แต่ด้วยความเมตตาของลูกคนเล็ก พ่อเลี้ยงจึงกลายเป็นคนดี แล้วทุกคนก็กลับบ้านอย่างมีความสุข ภาพยนตร์เรื่องนี้สอนคุณธรรมแก่เด็กคือให้รู้จักความดี ความชั่ว เช่น ความเมตตา การให้อภัย ความสามัคคีในกลุ่ม ความช่วยเหลือกันและกัน และสอนไม่ให้เชื่อมงายในอำนาจเงินลับมากกว่าคำสอนของศาสนา

ทรงสนับสนุนกิจการภาพยนตร์ไทย

ทรงสนับสนุนกิจการภาพยนตร์ไทยโดย ทอดพระเนตรภาพยนตร์ก่อนการฉายและพระราชทาน คำแนะนำแก่ผู้สร้าง เช่น ภาพยนตร์โชคสองชั้น ภาพยนตร์ไทยเรื่องแรกที่สร้างโดยคนไทยคือกลุ่มกรุงเทพฯ ภาพยนตร์บริษัท เมื่อบริษัทภาพยนตร์พัฒนากรทดลองผลิตภาพยนตร์เสียง ได้นำถวายเพื่อทอดพระเนตรก่อน ต่อมาจึงเกิดภาพยนตร์ไทยมีเสียงเรื่องแรกคือ หลงทาง ฉายวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 พระราชทานเงินสร้าง โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุงและเปิดให้ประชาชนชมภาพยนตร์รอบปฐมฤกษ์คือ เรื่องมหาภัยใต้ทะเล วันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2476 นอกจากนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติภาพยนตร์ พ.ศ. 2473 ควบคุมตรวจ ตรายัดระเบียบภาพยนตร์ พระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ. 2474 ห้ามการทำซ้ำ ตัดแปลงอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ภาพยนตร์เรื่อง โชคสองชั้น นำแสดงโดย ม.ล.สุดจิตร์ อิศรางกูร, วลี ลาวัณยลักษณ์ ได้รับการขึ้น ทะเบียนเป็นมรดกภาพยนตร์ของชาติเมื่อ พ.ศ. 2555

ภาพยนตร์เรื่องหลงทาง นำแสดงโดย แม่่น ชลานุเคราะห์

โรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมกรุง

วงดนตรีบรรเลงประกอบการชมภาพยนตร์

สมัยรัชกาลที่ 6-7 เป็นยุคภาพยนตร์เงียบ ในการฉายภาพยนตร์ตามโรงภาพยนตร์จึงต้องมีวงดนตรีบรรเลงประกอบ ส่วนใหญ่เป็นแตรวง และวงเครื่องสายผสม สมัยรัชกาลที่ 6-7 มีวงดนตรีนายกุ่ม และนายโนรี เป็นวงเครื่องสายผสมหีบเพลงชัก และออร์แกน แต่ต่อมารุ่นหลังวงดนตรีเริ่มหายไปเมื่อภาพยนตร์เสียงแพร่หลาย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวบางครั้งระหว่างทอดพระเนตรภาพยนตร์เป็นการส่วนพระองค์ก็ทรงขออู้บรรเลงประกอบไปด้วย

หอภาพยนตร์แห่งชาตินำภาพยนตร์เรื่องแหวนวิเศษมาฉายครั้งแรกในพ.ศ. 2529 ครั้งนั้นวงดนตรีไทย กอไก่ บรรเลงเพลงไทยประกอบการฉายภาพยนตร์ ใช้เครื่องดนตรีประเภทกรับ ระนาดเอกเหล็ก ระนาดทุ้มเหล็ก ซออู้ กลอง สำหรับเริ่มเรื่อง เชื่อมต่อฉาก ในการฉายภาพยนตร์ครั้งหลังๆ วงกอไก่ใช้เครื่องสายผสม ไวโอลินบ้าง ผสมออร์แกนบ้าง เพราะหาหีบเพลงแบบซึกไม่ได้

*บรรณารักษ์ชำนาญการ สำนักบรรณสารสนเทศ มสธ.

บรรณานุกรม

- โตม สุขวางศ์. (2539). พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับภาพยนตร์. กรุงเทพฯ: ตันอ้อ แกรมมี่.
- นิทานของลุงเรื่อง “แหวนวิเศษ” ภาพยนตร์ผีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และภาพยนตร์พุทธประวัติ “บุรพประทีป”. (2530). กรุงเทพฯ: มูลนิธิหนังไทย หอภาพยนตร์แห่งชาติ กรมศิลปากร.
- โตม สุขวางศ์. (2538). พบโชคสองชั้น: หนังไทยเรื่องแรก. *ศิลปวัฒนธรรม* 16 (12), 208-213.
- โตม สุขวางศ์. (2534). หลงทาง: หนังไทยพูดได้เรื่องแรกเฉลิมฉลองกรุงเทพฯ 150 ปี. *ความรู้คือประทีป* 2, 7-15.